

Wstęp

Jednym z podstawowych zagadnień podejmowanych przez pedagogikę jest problem wartości. Rozstrzygnięcia, które zapadają podczas refleksji nad tą kwestią, są decydujące podczas określania celów wychowania, metod używanych w pracy pedagoga, jak również podczas prób określenia statusu zarówno wychowawcy, jak i pedagoga. Ta, wydawałaby się banalna, konstatacja (nie zapominajmy, że „banalna” oznacza: „w sposób oczywisty prawdziwa i powszechnie uznawana”) jest dzisiaj coraz częściej kwestionowana.

Mimo wielu trudności filozoficznych i metafizycznych związanych z kwestią uzasadnienia istnienia wartości i określenia ich statusu, wartości są trwale obecne w każdej refleksji nad wychowaniem. Wszelkie próby zbudowania koncepcji wychowania nieuwzględniającej znaczenia wartości kończyły się niepowodzeniem, gdyż siłą rzeczy prowadziły do negacji samego wychowania (przynajmniej w dotychczasowym rozumieniu tego terminu).

Nie jest możliwe wychowanie, podczas którego nie odwoływalibyśmy się do jakiejś wizji człowieczeństwa, którą chcemy realizować. Nie można też zbudować jakiejś czysto proceduralnej, neutralnej aksjologicznie wizji wychowania. Uzasadnienie tych twierdzeń jest stosunkowo proste: Każde działanie ludzkie ma swoją dynamikę, która jest niesprowadzalna do zwykłego „to chcę, tego nie chcę” osoby, która działa. Każda relacja międzyludzka zmienia osobę, która działa, i tę na którą oddziałujemy. W wypadku gdy jedna jest Duża – dorosła i ukształtowana, a druga Mała – niedojrzała i podatna na zmiany, relacja ta jest niesymetryczna – wszelki kontakt zawsze bardziej zmienia Małego. Wychowanie więc (jak każda sytuacja międzyludzka) jakiś cel realizuje – choć nie zawsze jest to cel, który świadomie chcemy

osiągnąć – zawsze więc realizuje jakąś wartość. Cel taki możemy (i powinniśmy) oceniać pod względem moralnym.

Czyjeś twierdzenie, że wychowuje neutralnie aksjologicznie, i robi to nie kierując się żadną koncepcją człowieka, żadnym rozumieniem wartości, jest więc po prostu nieprawdziwe. Jeśli ktoś głosi, że takiej koncepcji nie ma, znaczy to tylko tyle, że o tym nie wie. Dodatkowy błąd takiego ujęcia polega na tym, że programowe twierdzenie, iż takowej koncepcji się nie posiada, utrudnia rzeczową nad nią dyskusję. Co z kolei sprawia, że nie myśląc o tym, jesteśmy bardziej podatni na wszelkiego rodzaju manipulacje i naciski administracyjne czy ideologiczne.

Jest więc wiele ważkich powodów, dla których problem wartości w wychowaniu i naukach pedagogicznych jest centralnym zagadnieniem, wokół którego koncentrują się rozważania zawarte w niemal wszystkich tekstach prezentowanych w niniejszym tomie.

Marian Nowak (*Między wiedzą naukową a mądrością w pedagogice – w obszarze filozofii wychowania*) wskazuje, że pedagogika nie może się ograniczać w swoich aspiracjach wyłącznie do paradygmatu ściśle naukowego, lecz wracając częściowo do swych antycznych korzeni, powinna dążyć do pozostania źródłem mądrości w życiu indywidualnym i społecznym.

Zbigniew Marek w tekście *Osiąganie dojrzałości moralnej* poddaje analizie rolę formacji duchowej, moralnej i religijnej w rozwoju człowieka.

Dwa następne teksty (Giuseppe Mari, *Educational Authority and Challenge of Freedom: from Ancient Times to „Summerhill”* oraz Stanisław Gałkowski, *Rodzaje tolerancji w wychowaniu. Próba typologizacji*) są poświęcone refleksji nad tym, jak realizują się wybrane wartości w relacji wychowanek – wychowawca. Wolność jawi się tu nie tylko jako wartość, do której dążymy, ale też jako zasada określająca działanie wychowawcy. Podobnie, choć z wieloma ograniczeniami, jest z tolerancją.

Z kolei artykuły autorstwa Pawła Kaźmierczaka (*Dietrich von Hildebrand: Konteksty pedagogiczne kategorii wartości i cnoty*) i Roberta Grzywacza (*Wartościowanie – tożsamość – wychowanie. Aksjologiczne aspekty przekonań w pluralistycznym społeczeństwie w ujęciu Paula Ricoeura*) w ciekawy sposób łączą aksjologię pedagogiczną z antropologią oraz pokazują pedagogiczne konsekwencje przy-

jętych podczas refleksji filozoficznej wizji człowieka i związanych z tym koncepcji wartości.

Artykuł Waldemara Furmanka (*Współczesność – zagrożenia dotyczące świata wartości*) stanowi z kolei autorską wizję cywilizacji odrzucającej istnienie wartości.

Tom zamyka tekst Sławomira Sztobryna (*Wprowadzenie do analizy współczesnej polskiej filozofii wychowania*) przedstawiający bogatą panoramę współczesnej polskiej filozofii wychowania na tle przemian kulturowych oraz przełomu, jaki dokonał się w naukach humanistycznych.

Wydaje się więc, że prezentowane w niniejszym zeszycie teksty w interesujący i merytoryczny sposób wpisują się w toczony obecnie dyskusję.